בס"ד

מה בדף

שיעור הדף היומי בדרך קצרה

תענית ב- ח

גליון 98 פרשת שלח תשע"ד

לע"נ ר' יצחק בר' ישראל צבי גפנר זצ"ל

הערות והנצחות טל' 0548449853 או מייל MABADAF12@ GMAIL.COM

דף ב משנה מאימתי תחילת הזכרת גבורות גשמים, לר"א, מיו"ט ראשון של חג, ולר' יהושע מיו"ט אחרון של חג, שאין להזכיר קודם, שהרי גשמים סימן קללה בחג, ור"א אומר שהוא רק אמר להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו אך לא אמר לשאול, אמר ר' יהושע א"כ יזכיר כל השנה, שאילת הגשמים היא רק סמוך לגשמים, ר' יהודה אומר שהעובר לפני התיבה ביו"ט אחרון של חג הראשון אינו מזכיר והאחרון מזכיר, וביו"ט של פסח הראשון מזכיר והאחרון אינו מזכיר. **גמרא** לכאורה על מה דיבר התנא שהוא שואל ממתי זמן הזכרת גבורות גשמים, ויש לומר שהתנא מדבר על המשנה בברכות, שמזכירים גבורות גשמים בתחית המתים ושואלים בברכת השנים, והבדלה אומרים בחונן הדעת, ואומר התנא ממתי זמן הזכרת גשמים, אך לפ"ז התנא היה צריך לשנות את זה במסכת ברכות, ומדוע המתין עד כאן, אלא התנא דיבר על מה שכתוב בר"ה שבחג נדונין על המים, ואומר התנא ממתי מזכירין גבורות גשמים,

מה שלא כתוב מזכירין גשמים, אמר ר' יוחנן שהגשמים יורדים בגבורה, שכתוב עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר, וכתוב הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות, ומבאר רבה בר שילא שלומדים חקר חקר מבריאתו של עולם, שכתוב כאן עושה גדולות עד אין חקר, וכתוב הלא ידעת אם לא שמעת אלוקי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא יגע אין חקר לתבונתו, וכתוב מכין הרים בכוחו נאזר בגבורה, וההזכרה היא בתפילה שכתוב לאהבה את ה' אלוקיכם ולעבדו בכל לבבכם, ועבודה שבלב היא תפילה, וכתוב אח"כ ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש.

ר' יוחנן אומר שיש ג' מפתחות שהם ביד הקב"ה שאינו מוסרם ביד שליח, מפתח של גשמים, שכתוב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו, ומפתח של חיה שכתוב, ויזכור אלוקים את רחל וישמע אליה אלוקים ויפתח את רחמה, **עמוד ב** ושל תחית המתים, שכתוב וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם, ובא"י אמרו שגם מפתח של פרנסה לא נמסר לשליח שכתוב פותח את ידך ור"יוחנן לא החשיב את זה כי זה כלול בגשמים.

הסתפקו אם ר"א במשנתינו למד מלולב שהוא ביום הראשון וגם הזכרה תהיה בו, או שלמד מניסוך המים שהוא מהלילה כמו שכתוב ומנחתם ונסכיהם אפילו בלילה וא"כ יזכירו כבר מהלילה, ור'אבהו אמר להדיא שר"א למד מלולב, ויש אומרים שלמד את זה מרבו, או שלמד את זה מברייתא, שכתוב מאימתי מזכיריין גבורות גשמים ר"א אומר משעת נטילת לולב, ולר' יהושע משעה שמפסיקים לקחת לולב, ואמר ר"א שהד' מינים באים לרצות על המים, שאינם גדלים ללא מים, ואמר ר' יהושע שגשמים הם סימן קללה בחג, אמר ר"א שהוא לא אמר לשאול גשמים אלא להזכיר, וכמו שתחית המתים מזכיר הגם שאין זמנה תמיד, כך גשמים יכול להזכיר כל השנה, ורבי אומר שבשעה שמפסיק לשאול מפסיק להזכיר, ולר' יהודה בן בתירה מתחיל להזכיר בשני של חג ולר"ע בשישי בחג, ור' יהודה אמר בשם ר' יהושע שהעובר לפני התיבה ביו"ט אחרון של חג השני מזכיר והראשון אינו מזכיר, וביו"ט ראשון של פסח הראשון מזכיר, והשני לא מזכיר, ור' יהושע יתרץ את ראייתו של ר"א שתחית המתים זמנה כל היום, אך גשמים אין זמנם כשהם מגיעים שהרי כתוב שאם יצא ניסן וירדו גשמים זה סימן קללה, שכתוב הלא קציר חיטים היום, וטעמו של ר' יהודה בן בתירה שביום שני של חג כתוב ונסכיהם, ובשישי כתוב ונסכיה, ובשביעי כתוב כמשפטם, ויש מ' י' מ' מיותרים וזה רמז לניסוך המים, ומזכיר בשני שזה רמוז בשני, וטעמו של ר"ע שניסוך המים מרומז בשישי שכתוב ונסכיה שהתורה מדברת על ב' נסכים ניסוך המים והיין, ואין לומר שזה רק יין כי זה רמוז גם בשאר הפסוקים כדברי ר' יהודה בן בתירה

דף ג ומה שלא מתחיל בשני, שהעיקר רמוז בשישי שכתוב ונסכיה, ר' נתן לומד מהפסוק בקדש הסך נסך שכר לה' שמדובר בב' ניסוכים יין ומים, ואין לומר ששניהם של יין שא"כ נכתוב הסך הסך, או נסך נסך, וכתוב הסך נסך ללמד שאחד של מים ואחד של יין, ולפ"ז המשנה שאומרת שניסוך המים הוא כל ז' לכאורה לר' יהושע הוא רק יום אחד, ולר"ע ב' ימים ולר' יהודה בן בתירה ו' ימים, ויש לומר שזה כר' יהודה בן בתירה, וכדעת ר' יהודה שהיה מנסך בלוג כל ח' ימים, ובמקום היום הראשון מכניסים את היום השמיני, ולכאורה אם לא מנסכים בראשון כי הרמז הוא מיום ב', א"כ לא ינסכו בח' כי הרמז הוא ביום הז', אלא המשנה כר' יהושע והוא סובר כדברי ר' יוחנן בשם ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן שי' נטיעות ערבה וניסוך המים הם הלכה למשה מסיני.

ר' יהודה במשנה הביא בשם ר' יהושע, ולכאורה ר' יהושע עצמו אמר ברישא של המשנה שמזכיר רק ביו"ט האחרון, ור' יהושע של הברייתא אמר שמזכיריים משעת הנחת הלולב, וגם מה שאמר ר' יהודה בשם בן בתירה שהעובר ביו"ט האחרון השני מזכיר, איזה בן בתירה הוא שהרי ר' יהודה בן בתירה אמר שמזכיר שני של חג, ואמר ר"נ בר יצחק שר' יהודה הביא בשם ר' יהושע בן בתירה, ובמשנה הביאו בשמו שזה אחר שנסמך, ובברייתא בשם אביו, שהוא עדיין לא נסמך.

לא חייבו להזכיר בטל וברוחות, אך אם רוצה יכול להזכיר, כמו שאמר ר' חנינא שאינם נעצרים, שכתוב בטל, ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' אלוקי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי, וכתוב לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה, וטל לא אמר לו **עמוד ב** כי לא נעצר, ומה שאליהו נשבע גם בטל שאמר לאחאב שאפילו טל של ברכה לא יבא אליך, ומה שלא כתוב שהחזירו כי לא ניכר הדבר, ורוחות לא נעצרות, כמו שאמר ריב"ל שכתוב כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם נאם ה', ואין לומר שהכוונה שה' פזרם לד' רוחות השמים, שהיה צריך לכתוב בארבע, אלא הכוונה שכמו שאי אפשר לעולם ללא רוחות, כך אי אפשר ללא ישראל.

ר' חנינא אומר שבימות החמה אם אמר משיב הרוח אינו חוזר, ואם אמר מוריד הגשם חוזר, ובימות הגשמים אם לא אמר משיב הרוח לא חוזר, אך אם לא אמר מוריד הגשם חוזר, ואפילו אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אינו חוזר.

שנו בברייתא עבים ורוחות אינו חייב להזכיר, אך יכול להזכיר כי אינם נעצרים, ולכאורה רב יוסף שנה בפסוק ועצר את השמים מעבים ורוחות, ואין לומר מהמטר, כי כתוב מיד ולא יהיה מטר, ולפ"ז קשה מרוחות על רוחות ומעבים על עבים, ויש לחלק שהעבים הבאים לפני המטר לא נעצרו, והעבים שבאים אחר המטר נעצרו, ורוח מצויה לא נעצרה ושאינה מצויה נעצרה, ולכאורה יצטרכו להזכיר שאינה מצויה שהיא טובה לגרנות, אך אפשר להסתדר ע"י נפות.

הברייתא אומרת שהעבים והרוחות שניות למטר, ומבאר עולא או רב יהודה שזה רוחות ועבים שאחר המטר, אך בפסוק יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר, וביאר עולא רוח שאחר המטר, משמע שלאחר המטר אינם טובים, ויש לומר שאם בא בנחת הוא טוב, ואם בא בכח אינו טוב, וכן ללא אבק הוא טוב ועם אבק אינו טוב, רב יהודה אמר שרוח שאחר המטר טוב כמטר, ושמש שאחר המטר שווה פעמיים מטר, ובא למעט ברקים של לילה ושמש היוצאת בין העבים.

רבא אומר ששלג טוב להרים כה' פעמים מטר לארץ, שכתוב כי לשלג יאמר הוא ארץ וגשם מטר וגשם מטרות עוזו, ועוד אמר רבא ששלג טוב להרים וגשם חזק לאילנות, ומטר בנחת לפירות.

דף ד גשמים דקים טובים אפילו לגרעינים שתחת גושי קרקע, וקוראים לזה עורפילי מלשון עורו פילי, סותם חורי הארץ, ורבא אומר שת"ח דומה לגרעין שתחת גוש הקרקע שאחר שיוצא שמו, אינו מפסיק, ות"ח שכועס התורה מרתיחה אותו שכתוב הלא כה בדברי כאש נאם ה', ורב אשי אומר שאם ת"ח אינו קשה כברזל אינו ת"ח שכתוב וכפטיש יפוצץ סלע, ור' אבא אמר שהוא לומד זאת מהפסוק ארץ אשר אבניה ברזל, ויש לקרוא בוניה, ורבינא אומר שיש לאדם ללמד עצמו בנחת שכתוב והסר כעס מלבך.

ר' שמואל בר נחמני אומר שג' אנשים שאלו לא כהוגן ולב' השיבו כהוגן ולאחד לא כהוגן, אליעזר עבד אברהם אמר היה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך, ויתכן שתבא חיגרת או עוורת, ובכ"ז השיבוהו כהוגן והגיעה אליו רבקה, שאול אמר והיה האיש אשרי יכנו יעשירנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו, ויתכן שהוא יהיה עבד או ממזר אך הזדמן לו דוד, יפתח הגלעדי אמר והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי, ויתכן שיצא דבר טמא, והזדמנה לו בתו, וע"ז אומר הנביא הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם, וכתוב אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי, אשר לא צויתי זה בנו של מישע מלך מואב, שכתוב ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה, ולא דברתי זה יפתח, ולא עלתה על לבי זה יצחק בן אברהם, ור' ברכיה אומר שגם כנסת ישראל שאלה לא כהוגן וענו לה כהוגן, שכתוב ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מוצאו ויבא **כגשם** לנו, ואמר הקב"ה בתי את שואלת דבר שלפעמים מתבקש ולפעמים לא, אך אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם, וע"ז נאמר אהיה כטל לישראל, ועוד שאלה שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך, אמר הקב"ה בתי את שואלת דבר שלפעמים נראה ולפעמים לא, ואני אעשה לך דבר שנראה לעולם שכתוב הן על כפים חקותיך.

למשנתינו שאילת הגשמים סמוך לגשמים, והבינו שזה שווה להזכרה, ואמר רבא שזה דעת ר' יהושע ששואלים משעת הנחת הלולב, ואביי אומר שזה גם לר"א ויש הבדל בין שאילה להזכרה, וללישנא בתרא, **עמוד ב** הקושיא, שלכאורה המשנה כר' יהושע שאומר משעת הנחת הלולב, ויש לדחות שגם לר"א יש לחלק בין שאילה להזכרה.

המשנה לקמן אומרת שלר' יהודה שאילת הגשמים עד שיעבור הפסח, ולר"מ עד שיעבור ניסן, ורב חסדא מחלק שיש הבדל בין שאילה להזכרה ומזכירים רק עד יו"ט ראשון, ועולא אומר שדברי רב חסדא כחומץ לשינים וכעשן לעיניים, שאם בתחילה שאינו שואל הוא מזכיר, ק"ו כשפוסק לא ישאל אחר שפסק להזכיר, ועולא סובר שזה ב' תנאים בדעת ר' יהודה, ורב יוסף לומד שעד שיעבור הפסח הכוונה עד יעבור ש"ץ ראשון היורד ביו"ט ראשון, ואביי שואל שממילא אין שאילה ביו"ט, ורב יוסף אמר שהמתורגמן כן שואל, אך יש לדחות שמתורגמן אינו שואל דבר שלא נצרך לציבור, ולכן צריך להגיע לתירוץ של עולא שיש ב' תנאים בדעת ר' יהודה, ורבה מפרש שיעבור הפסח הכוונה עד שיעבור זמן שחיטת הפסח, וכמו שבתחילת ההזכרה מזכיר לפני שאילה, כך פוסק משאילה ואח"כ פוסק מלהזכיר, ואביי מקשה שבתחילה ההזכרה היא ריצוי לשאילה אך בסוף לא שייך לומר שזה ריצוי שאילה, ולכן יש לתרץ כעולא, רב אסי אמר שר' יוחנן פסק כר' יהודה, ור' זירא מקשה שכתוב במשנה שבג' במרחשוון שואלים את הגשמים, ולר"ג מתחילים בד' מרחשוון, ור"א פסק כר"ג, ואמר רב אסי שאין להקשות מר"א לר' יוחנן, או שיש לחלק בין שאילה להזכרה, ומה שאמר ר' יוחנן במקום ששואל מזכיר הוא כשפוסק, אך ר' יוחנן עצמו אמר שאם התחיל להזכיר מתחיל לשאול, וכשפוסק מלשאול פוסק מלהזכיר, יש לומר שר' יוחנן דיבר לבני א"י ששואל מיד במוצאי החג, ובני בבל יתחילו בד' מרחשוון, ולכאורה אם נאמר שהחילוק הוא שלבני בבל יש עדיין פירות בשדות א"כ גם לבני א"י יש עולי רגלים, ויש לומר שר' יוחנן דיבר אחר חורבן שאין עולי רגלים וישאלו במוצאי החג, ולפ"ז יש לומר שר' יוחנן דיבר רק לבני א"י, ובזמן ביהמ"ק מתחילים לשאול בד' מרחשוון כר"ג, ואחר חורבן שואלים מיד אחר ההזכרה.

בחו"ל לרב מתחיל במוסף של יום שמיני, ופוסק מלהזכיר במנחה ערבית ושחרית, ומזכיר שוב במוסף של יום ט', ושמואל אמר שיאמרו לרב שלא יתכן שאחר שנעשה קודש יחזור להיות חול, ושמואל אומר שמתחיל במוסף יום ח' וכן במנחה ובערבית, ושחרית של ט' אינו מזכיר, ומתחיל שוב במוסף.

דף ה לרבא, אחר שהתחיל להזכיר אינו פוסק, וכן דעת רב ששת, וגם רב חזר בו, שרב חננאל אמר משמו שמונה להזכרה מר"ה כ"א יום ועד בכלל, כמו שמונים י' ימים בין ר"ה ליוה"כ ואחר שהתחיל אינו פוסק, וכן הלכה.

משנה לר' יהודה שואלים הגשמים עד שיעבור הפסח, ולר"מ עד שיצא ניסן, שכתוב ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון. **גמרא** ר"נ הקשה שיורה אינו בניסן אלא בחשון כדברי הברייתא שיורה בחשוון ומלקוש בניסן, אמר ר' יצחק שר' יוחנן אמר שהפסוק במשנה נאמר בימי יואל שכתוב יתר הגזם אכל הארבה, ואותה שנה יצא אדר ועדיין לא ירדו גשמים וירדה רביעה ראשונה בניסן, ואמר הנביא שיזרעו, ואמרו לו מי שיש לו רק קב חיטים או קביים שעורים יאכלון ויחיה או שיזרע וימות, אמר להם שאעפ"כ יזרעו, ונעשה נס וגילו הגרעינים שבכתלים ובחורי הנמלים וזרעו בשני שלישי ורביעי, וירדה רביעה שניה בה' ניסן, והספיקו להקריב מזה עומר בט"ז ניסן, ותבואה שרגילה לגדול בו' חדשים גדלה בי"א יום ועומר משך הזדע וגו', ור' יהודה ביאר פסוק זה שהשור בוכה כשחורש אך כשחוזר כבר יכול לאכול חזיז שגדל בתלם, ורב חסדא אז הברייתא ביארו הפסוק נושא אלומותיו שהקנה היה באורך זרת והשבולת ב' זרתות.

ר"נ התקשה בפסוק כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים, ומה אכלו באותם ז' שנים, אמר ר' יצחק בשם ר' יוחנן שבשנה ראשונה אכלו ממה שבבתים, ובשניה ממה שבשדות, ובג' בהמות טהורות, ובד' בהמות טמאות, ובה' קצים ורמשים, ובשנה ו' בשר בניהם ובנותיהם ובשנה ז' בשר זרועותיהם לקיים הפסוק איש בשר זרועו יאכלו.

ר"נ התקשה בפסוק בקרבך קדוש לא אבוא בעיר, איך יתכן שיש קדושה ובכ"ז הקב"ה לא בא, ואמר ר' יצחק בשם ר' יוחנן שאמר הקב"ה שלא יבוא בירושלים של מעלה עד שבא בירושלים של מטה, ויש ירושלים למעלה כמו שכתוב ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו.

ר"נ התקשה לבאר בפסוק ובאחת יבערו ויכלו מוסר הבלים עץ הוא, ור' יצחק אמר שר' יוחנן ביאר שעבירה אחת מבעירה רשעים בגיהנם וזה ע"ז, שכתוב כאן מוסר הבלים עץ הוא, וכתוב על ע"ז הבל המה מעשה תעתועים.

ר"נ הקשה בפסוק כי שתים רעות עשה עמי, וביחזקאל כתוב שעברו כ"ד, אמר ר' יצחק שר' יוחנן ביאר שזה אחת שקולה כב', **עמוד ב** וזה ע"ז שכתוב כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות בארות נשברים, וכתוב אח"כ כי עברו איי כתיים וראו, קדר שלחו והתבוננו מאד ההימיר גוי אלוהים והמה לא אלוהים ועמי המיר כבודו בלא יועיל, והברייתא מפרשת שהכותים עבדו לאש והקדרים למים, ולמרות שהמים מכבים את האש לא החליפו אלוהיהם ואילו עמי המיר כבודו בדבר שלא יועיל.

ר"נ הקשה בפסוק ויהי כי זקן שמואל שהוא היה רק בן נ"ב שכתוב שאדם שמת בן נ"ב זה מיתתו של שמואל, ור' יצחק אמר בשם ר' יוחנן שקפצה זיקנה על שמואל, שכתוב נחמתי כי המלכתי את שאול, ואמר שמואל ששקלתני כמשה ואהרן שכתוב משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו, וכמו שלמשה ואהרן לא בטל מעשה ידיהם בחייהם, כך מעשה ידי לא יתבטל בחיי, ואמר הקב"ה שאם ימות שמואל צעיר ירננו עליו, ולא יתכן ששמואל ושאול יחיו כי כבר הגיעה זמן מלכות דוד ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימה, ואמר הקב"ה אקפיץ עליו זקנה, ולכן כתוב ושאול יושב בגבעה תחת האשל ברמה ומה ענין גבעה לרמה, אלא שמה גרם לשאול לשבת בגבעה ב' שנים ומחצה, תפלתו של שמואל הרמתי ודוחין איש מפני איש שכתוב על כן חצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי, ולא כתוב במעשיהם אלא מפני גזירת פי.

כשישבו ר"נ ור' יצחק בסעודה אמר ר"נ לר' יצחק שיאמר משהו, אמר ר' יצחק שר' יוחנן אמר שלא מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לוושט ויסתכן, ואחר שגמרו אמר ר' יצחק שר' יוחנן אמר שיעקב אבינו לא מת, אמר לו וכי לחנם הספידוהו וחנטוהו וקברוהו, אמר ר' יצחק שיש לדרוש הפסוק ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, ויש להקיש זרעו לו כמו שזרעו בחיים כך הוא בחיים.

ר׳ יצחק אומר שהאומר רחב רחב רואה קרי, אמר ר״נ שהוא אומר ולא קורה כלום, אמר ר׳ יצחק שהוא מדבר באדם שיודעה ומכירה, וכשנפרדו, אמר ר״נ ברכני, אמר לו ר׳ יצחק משל לאדם שהלך במדבר והיה עיף רעב וצמא, ומצא אילן שפירותיו מתוקים וצילו נאה ואמת המים עוברת תחתיו, ואכל מפירותיו ושתה ממימיו וישן בצילו, וכשרצה ללכת אמר, אילן אילן במה אברכך, אם בפירות מתוקים הרי הם מתוקים, ואם בצל נאה הרי כבר הצל נאה, ואם באמת המים הרי היא כבר תחתיו, אלא יהי רצון שכל הנטיעות שיטעו ממך יהיו כמותך,

דף ו ואף אותך אם אברך בתורה הרי יש לך, ואם בעושר הרי כבר יש לך וגם בנים כבר יש לך, אלא יהי רצון שצאצאי מעיך יהיו כמותך.

יורה נקרא ע״ש שמראה לבריות לטוח גגותיהן ולהכניס פירותיהם ולעשות צרכיהם, או שמורה את הארץ ומשקה אותה עד תהו, שכתוב תלמיה רוה נחת גדודיה ברביבים תמוגגנה צמחה תברך, או שיורד בנחת ולא בזעף, ואין לומר שהוא משיר הפירות ושוטף הזרעים והאילנות, שיש לומר שכתוב מלקוש וכמו שהמלקוש הוא לברכה כך היורה לברכה, ואין לפרש מלקוש שמלקה הבתים ושובר האילנות ומעלה ארבה, שיש לומר שכתוב יחד יורה ומלקוש, וכמו שהיורה הוא לברכה כך המלקוש לברכה, שכתוב ובני ציון גילו ושמחו בה׳ אלוקיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון.

יורה הוא בחשוון ומלקוש בניסן, ואין לומר שהיורה בתשרי והמלקוש באייר כי כתוב בעתו, ר׳ נהילאי בר אידי מבאר בשם שמואל שמלקוש נקרא שהוא מל קשיות של ישראל, ואצל ר׳ ישמעאל שנו שהוא ממלא התבואה בקשיה, ובברייתא פירשו שהא יורד על מלילות וקשים, וישנה ברייתא שיורה לא בכסלו שכתוב בעתו יורה ומלקוש, וכמו שמלקוש הוא בעתו כך יורה, יש ברייתא שלר״מ יורה בחשוון ולחכמים בכסלו, ורב חסדא אומר שחכמים זה דעת ר׳ יוסי שכתוב בברייתא שלר״מ רביעה ראשונה הבכירה בג׳ חשוון והבינונית בז׳ חשוון והמאוחרת בי״ז חשוון, ולר׳ יהודה ד׳ י״ז וכ״ג, ולר׳ יוסי י״ז כ״ג וא׳ כסלו, ור׳ יוסי סובר שהיחידים מתענים קודם ראש חדש כסלו, ורב חסדא אומר שהלכה כר׳ יוסי, ואמימר שנה את דברי רב חסדא שהלכה כר״ג ששואלים מז׳ חשוון, ומה שאמר רשב״ג שאם ירדו גשמים ז׳ ימים זה אחר זה מונים בהם רביעה ראשונה שניה ושלישית זה כר׳ יוסי, ורב חסדא אמר שהלכה כר יוסי, וצריך לדעת זמן רביעה ראשונה לשאול גשמים, ושלישית לצום, ושניה ר׳ זירא אומר שהיא נ״מ לנדרים **עמוד ב** שהנודר ממשהו עד הגשמים זה עד רביעה ראשונה, ואם נדר משירדו גשמים מונה עד רביעה שניה, ורב זביד אומר שזה נ״מ לזיתים שכתוב במשנה שממתי כולם מותרים בלקט שכחה ופיאה משילכו הנמושות, ובפרט ועוללות משילכו עניים בכרם, ויבואו ובזיתים משתרד רביעה שניה, ר׳ יוחנן ביאר שנמושות הם הזקנים שהולכים בנחת, ור״ל מבאר הלוקטים שאחר הלוקטים, ורב פפא אומר שיש נ״מ ברביעה שניה שכתוב בברייתא שמרביעה שניה מותר ללכת בשבילי הרשות, ולר״נ בר יצחק יש נ״מ לביעור פירות שביעית שכתוב במשנה עד מתי נהנים ושורפים בתבן וקש של שביעית עד שתרד רביעה שניה, שכתוב ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כל זמן שחיה אוכלת בשדה, האכל לבהמתך בבית, ואם כלה לחיה מהשדה, כלה לבהמתך מהבית.

ר׳ אבהו מבאר שרביעה הוא מלשון שרובע את הקרקע, כמו שרב יהודה אמר שהמטר הוא הבעל של הקרקע שכתוב כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא יבא כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה, ור אבהו הוסיף שרביעה ראשונה יורדת טפח בקרקע, ושניה כדי לגוף חבית, ורב חסדא אמר שאם ירדו גשמים בשיעור לגוף חבית כבר לא נקרא ועצר, ואם ירדו גשמים קודם שקרא קר״ש אינו נקרא ועצר, ואביי אומר שזה רק אם ירדו לפני הקריאה בלילה, אך אם ירדו לפני של היום יש בהם ועצר, שרב יהודה בר רב יצחק אמר שענני של בוקר אין בהם ממשות שכתוב מה אעשה לך אפרים מה אעשה לך יהודה וחסדכם כענן בוקר, ורב פפא הקשה ממה שאומרים האנשים שאם כשפתחת הפתח בבוקר בא מטר, החמר יוריד השק וינוח, ויש לומר שמדובר כשהשמים קשורים בעבים, אך בסתם עננים אין ממשות.

רב יהודה אומר שטוב לשנה שטבת אלמנה ללא גשמים, שאין בורות במקום שהולכים ללמוד או שהשדפון לא יאחז בתבואה, ומה שרב חסדא אמר טוב לשנה שטבת מנוול מגשמים זה דוקא שלא ירד קודם, אך אם ירד קודם אין צורך בגשמי טבת.

רב חסדא אומר שאם ירד גשם על מקצת מדינה ולא על כולה אינו נקרא ועצר, ולכאורה קשה מהפסוק וגם אנכי מנעתי מכם את הגשם בעוד שלשה חדשים לקציר והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר חלקה אחת תמטר וחלקה אחת לא תמטר, ורב יהודה אמר בשם רב שזה קללה, יש לחלק שאם בא על אחת יותר מדאי זה קללה לשניהם, ואם ירדו כתקנם אינו קללה, ורב אשי מדייק מהפסוק שכתוב תמטר תהא מקום מטר.

ר׳ אבהו אומר שמברכים על הגשמים כשיורדים בכמות שיצא חתן לקראת כלה, והברכה היא כדברי רב, מודים אנחנו לך ה׳ אלוקינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו, ור׳ יוחנן מסיים אילו פינו מלא שירה כים ולשוננו רינה כהמון גליו, עד ואל יעזבונו רחמיך ה׳ אלוקינו ולא עזבונו ברוך רוב ההודאות, ולכאורה רק רוב ההודאות ורבא אומר שאומר קל ההודאות, ורב פפא

דף ז אומר שיאמר שניהם קל ההודאות ורוב ההודאות.

לר׳ אבהו יום הגשמים גדול מתחית המתים שהיא רק לצדיקים וגשמים הם גם לרשעים והוא חולק על רב יוסף שאמר שמתוך שהגשמים שקולים כתחית המתים, לכן קבעום באותה ברכה.

רב יהודה אומר שיום הגשמים גדול כיום מתן תורה, שכתוב יערוף כמטר לקחי ואין לקח אלא תורה שכתוב כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו, ורבא אומר שהוא גדול יותר מיום מתן תורה שכתוב יערוף כמטר לקחי שהקטן נתלה בגדול.

רבא הקשה בפסוק שבתחילה כתוב כמטר ואח״כ כתוב כטל, ומבאר רבא שאם הוא ת״ח הגון יקבל כטל, ואם לא יש לערפו כמטר.

ר׳ בנאה אומר שהעוסק בתורה לשמה היא סם חיים עבורו, שכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה, וכתוב רפאות תהי לשרך, וכתוב כי מוצאי מצא חיים, ואם עוסק שלא לשמה היא כסם המוות שכתוב יערוף כמטר לקחי, ועריפה היא הריגה כמו שכתוב וערפו שם את העגלה בנחל.

ר׳ ירמיה אמר לר׳ זירא שיבא ללמוד, אמר לו שלבו חלש ואינו יכול, אמר שיאמר דברי אגדה אמר לו שר׳ יוחנן דרש בפסוק כי האדם עץ השדה, וכי האדם הוא עץ, אלא שבעץ כתוב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות, וכתוב אותו תשחית וכרת אלא שאם ת״ח הוא הגון יאכל ממנו ואם לא, יש לכרתו.

רב חמא בר חנינא דרש בפסוק ברזל בברזל יחד, שכמו שברזל מחדד את חברו כך ב׳ ת״ח מחדדין זה את זה בהלכה.

רבה בר בר חנה אומר שדברי תורה נמשלו לאש שכתוב הלא כה דברי כאש נאום ה׳, וכמו שאש אינה דולקת לבדה, כך דברי תורה אינם מתקיימים ביחיד, וכמו שדרש ר׳ יוסי בר חנינא בפסוק חרב אל הבדים ונואלו, שיבא חרב על שונאי ת״ח שעוסקים לבד בתורה, ולא עוד אלא שנעשים טפשים, שכתוב ונואלו, ולא עוד שהם חוטאים שכתוב ונואלו, וכתוב אשר נואלנו ואשר חטאנו, או שכתוב בפסוק נואלו שרי צען והתעו את מצרים.

ר״נ בר יצחק אומר שנמשלו דברי תורה כעץ, שכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה וכמו שבעץ קטן מדליק את הגדול, כך אפילו ת״ח קטנים מחדדים את הגדולים, וכמו שאמר ר׳ חנינא הרבה למדתי מרבותי, ויותר מהם למדתי מחברי, ומלתמידי יותר מכולם.

ר׳ חנינא בר פפא שאל שכתוב בפסוק לקראת צמא התיו מים, ובפסוק אחר כתוב הוי כל צמא לכו למים, אלא שלתלמיד הגון יביאו המים אליו, ואם אינו הגון הוא יבא למים.

ר׳ חנינא בר חמא מקשה שכתוב בפסוק אחד יפוצו מעיינותיך חוצה, ובפסוק אחר כתוב יהי לך לבדך, אלא שלתלמיד הגון יפיץ לו מעיינו, ולאינו הגון אין ללמד.

ר׳ חנינא בר אידי אומר שנמשלו דברי תורה למים שכתוב הוי כל צמא לכו למים וכמו שמים מניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך, כך דברי תורה מתקיימים רק במי שדעתו שפילה.

ר׳ אושעיא אומר שדברי תורה נמשלו לג׳ משקים מים יין חלב, שכתוב הוי כל צמא לכו למים, וכתוב לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב, ובא לומר שכמו שמשקים אלו מתקיימים רק בפחות שבכלים, כך דברי תורה מתקיימים רק במי שדעתו שפלה, וכמו שאמרה בתו של הקיסר לר׳ יהושע בן חנניה, איך חכמתך המפוארת בכלי מכוערו, ואמר לה ר׳ יהושע האם אביה מאכסן את יינו בכלי חרס, אמרה לו אלא במה, אמר לה שלחשובים כמותכם יאכסנו בכלי זהב או כסף, אמרה לאביה וצוה שישימו היין בכלי כסף וזהב וחחמיץ, ואמרו לה מי יעץ לך כך, אמרה לו שר׳ יהושע אמר לי, וקראו לו ואמרו לו מדוע אמרת כך, אמר שאמרתי לה כמו שאמרה לי, ואף שישנם אנשים יפים שהם חכמים **עמוד ב** אך לו היו מכוערים היו חכמים יותר, ועוד בא ללמד שכמו שג׳ משקים אלו נפסלים בהסח הדעת כך דברי תורה לא נשכחים אלא בהיסח הדעת.

ר׳ חמא בר חנינא אמר שיום הגשמים גדול כיום בריאת שמים וארץ שכתוב ירעפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח ארץ ויפרו ישע וצדקה תצמיח יחד אני ה׳ בראתיו, ולא כתוב בראתים ומשמע שזה הולך על הגשם, ורב אושעיא למד מפסוק זה שיום הגשמים גדול שאפילו הישועה פרה ורבה בו שכתוב תפתח ארץ ויפרו ישע.

ר׳ תנחום בר חנילאי אומר שהגשמים יורדים רק אם נמחלו עונותיהם של ישראל שכתוב רצית ה׳ ארצך שבת שבות יעקב נשאת עוון עמך כסית כל חטאתם סלה, וזעירי מדיהבת אמר לרבינא שניתן ללמוד מפסוק אחר ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת.

ר׳ תנחום בר חייא מכפר עכו אמר שהגשמים נעצרים כשהתחייבו שונאיהן של ישראל כליה שכתוב ציה גם חום יגזלו מימי שלג שאול חטאו, וזעירי מדיהבת אמר לרבינא שניתן ללמוד מהפסוק ועצר את השמים ואבדתם מהרה, ורב חסדא למד מזה שהגשמים נעצרים בגלל ביטול תרומות ומעשרות, שכתוב ציה גם חום יגזלו מימי שלג, והביאור הוא כמו ששנו אצל ר׳ ישמעאל שבגלל דברים שצוותי בימות החמה ולא עשיתם, יגזלו מכם מימי שלג בימות הגשמים.

ר׳ שמעון בן פזי אומר שהגשמים נעצרים בגלל מספרי לשון הרע, שכתוב רוח צפון תחולל גשם ופנים נזעמים לשון סתר, ורב סלא אמר בשם רב המנונא שהגשמים נעצרים בגלל עזי פנים, שכתוב וימנעו רביבים ומלקוש לא היה, ומצח אשה זונה היה לך, ועוד הוא אמר שאדם שיש לו עזות פנים לבסוף נכשל בעבירה, שכתוב ומצח אשה זונה היה לך, רבה בר רב הונא אומר שאדם שיש לו עזות פנים מותר לקרוא לו רשע, שכתוב העז פנים איש רשע בפניו, ור״נ בר יצחק אומר שמותר לשנוא אותו שכתוב ועז פנים ישנוא ויש לקרוא ישנא.

רב קטינא אומר שהגשמים נעצרים בגלל ביטול תורה, שכתוב בעצלתים ימך המקרה שבגלל שישראל לא עוסקים בתורה, כביכול נעשה שונאו של הקב״ה מך, שזה עני שכתוב ואם מך הוא, והקב״ה נקרא מקרה שכתוב המקרה במים עליותיו, ורב יוסף לומד מהפסוק ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקים ורוח עברה תטהרם, אור זה תורה שכתוב כי נר מצוה ותורה אור, בהיר בשחקים, כדברי תנא שאצל ר׳ ישמעאל שגם כשהרקיע נעשה בהורים להוריד מטר, בכ״ז באה רוח ומפזרת העבים, ר׳ אמי אומר שהגשמים נעצרים בעונות גזל שכתוב על כפים כסה אור בעוון הכפים שזה חמס שכתוב ומן החמס אשר בכפיהם, כסה אור שזה מטר שכתוב יפיץ ענן אורו, ותקנתו שירבה בתפילה שכתוב ויצו עליה במפגיע ואין פגיעה אלא תפילה, שכתוב ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תפגע בי, ור׳ אמי מבאר שמה שכתוב אם קהה כברזל והוא לו פנים קלקל שאם ראית רקיע קשה כברזל מלהוריד טל ומטר בשביל מעשי הדור שהם מקולקלים, שכתוב והוא לא פנים קלקל, והתקנה היא שירבו ברחמים שכתוב וחילים יגבר, ויתרון הכשר חכמה, וכ״ש אם מעשיהם היו טובים מעיקרא, ר״ל לומד מפסוק זה שאם ראית תלמיד שקשה

דף ח לימודו עליו כברזל כיון שמשנתו לא סדורה לו, שכתוב והוא לא פנים קלקל ותקנתו שירבה בישיבה, שכתוב וחילים יגבר, ויתרון הכשר חכמה, כ״ש אם היתה משנתו סדורה לו מעיקרא, וכמו שר״ל היה מסדר משנתו מ׳ פעמים כנגד מ׳ יום שניתנה תורה לישראל, ואז נכנס לפני ר׳ יוחנן, ורב אדא בר אהבה סידר משנתו כ״ד פעמים כנגד כ״ד ספרים בתנ״ך, ואז נכנס לפני רבא, ורבא דרש מפסוק זה שאם התלמיד לימודו קשה עליו כברזל זה בגלל שרבו אינו מסביר לו פנים שכתוב והוא לא פנים קלקל ותקנתו שירבה עליו רעים, שכתוב וחילים יגבר, ויתרון הכשר חכמה כ״ש אם הוכשרו מעשיו מעיקרא בפני רבו.

ר׳ אמי דרש הפסוק אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון, שאם יש דור שהשמים משתכין כנחושת מלהוריד מטר, זה בגלל לוחשי לחישות שאינן בדור, והתקנה היא שילכו אצל מי שיודע ללחוש שכתוב יגיד עליו רעו ואין יתרון לבעל הלשון, הכוונה שאם אפשר לו ללחוש ואינו לוחש אין לו הנאה, ואם לחש ולא נענה תקנתו שילך לחסיד בדור שירבה עליו בתפילה, שכתוב ויצו עליו במפגיע, ופגיעה זה תפילה שכתוב ואתה אל תתפלל בעד העם ואל תשא בעדם רינה ותפילה ואל תפגע בי, ואם לחש ועלתה בידו ומגיס דעתו מביא כעס לעולם שכתוב ומקנה אף על עולה.

רבא אומר שב׳ ת״ח שיושבים בעיר אחת ולא נוחים זה לזה בהלכה מתקנאים באף ומעלים אותו שכתוב מקנה אף על עולה, ור״ל דורש הפסוק אם ישוך הנחש בלא לחש שלעתיד לבא מתקבצות כל החיות לנחש ואומרים לו אריה דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל מה הנאה יש לך, ואומר להם הנחש ואין יתרון לבעל הלשון.

ר׳ אמי אומר שתפילתו של אדם נשמעת כששם נפשו בכפו שכתוב נשא לבבינו אל כפים, אך קשה ששמואל העמיד אמורא ודרש הפסוק ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו, ובכ״ז והוא רחום יכפר עוון, ויש לחלק שבציבור התפילה נשמעת בכל אופן, ואילו ביחיד צריך לב שלם.

ר׳ אמי אומר שהגשמים יורדים בשביל בעלי אמנה, שכתוב אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף, ועוד אמר ר׳ אמי שגדולים בעלי אמנה שאפילו חולדה ובור הכריחו לאמת ואם כך המאמין בחולדה ובור, ק״ו המאמין בהקב״ה.

ר׳ יוחנן אומר שהמצדיק עצמו מלמטה מצדיקים את דינו מלמעלה שכתוב אמת מארץתצמח וצדק משמים נשקף ור׳ חייא בר אבין בשם רב הונא למד מהפסוק וכיראתך עברתך ור״ל לומד מהפסוק פגעת את שש ועושה צדק בדרכיך יזכרוך הן אתה קצפת ונחטא בהם עולם ונושע, וריב״ל לומד מזה שהשמח ביסורים שבאים עליו מביא ישועה לעולם שכתוב עולם ונושע.

ר״ל לומד שמה שכתוב ועצר את השמים שכשהשמים נעצרים מטל ומטר זה דומה לאשה שיש לה חבלי לידה ולעדיין לא יולדת, וכמו שדרש ר״ל בשם בר קפרא שנאמר עצירה בגשמים ובאשה **עמוד ב** שבאשה כתוב כי עצר עצר ה׳ בעד כל רחם, ובגשמים כתוב ועצר את השמים ובאשה כתוב לידה שכתוב ותהר ותלד בן, ובגשמים כתוב לידה שכתוב והולידה והצמיחה ובאשה כתוב קפידה, וה׳ פקד את שרה, ובגשמים כתוב פקידה, פקדת הארץ ותשקקה רבת תעשרנה פלג אלוקים לא מים, והביאור בזה שיש קובה ברקיע שיוצאים ממנה גשמים.

ר׳ שמואל בר נחמני דרש בפסוק אם לשבט אם לארצו אם לחסד ימציאהו, אם לשבט יוד בהרים וגבעות, ואם לחסד יגיע לשדות וכרמים, אם לשבט יגיע לאילנות ואם לארצו לזרעים, ואם לחסד יגיע לבורות שיתין ומערות, ובימיו היה רעב ומגיפה ואמרו איך נתפלל שאי אפשר להתפלל על ב׳ דברים, וחשבו שיש להתפלל על המגיפה ונסבול את הרעב, אמר ר׳ שמואל בר נחמני שיתפללו לה׳ על הרעב, וה׳ נותן שובע לחיים שכתוב פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון, והמקור שלא מתפללים על ב׳ דברים שכתוב ונצומה ונבקשה מאלוקינו על זאת, ומשמע שיש עוד דבר שלא מתפללים עליו, ובא״י למדו זאת בשם ר׳ חגי מהפסוק ורחמין למבעא מן קדם אלה שמיא על דזא דנא ומשמע שיש גזירה נוספת.

בימי ר׳ זירא היה גזירה, וגם גזרו שלא יתענו, אמר ר׳ זירא שיקבלו תענית וכשתעבור הגזירה של התענית יתענו, אמרו לו מנין לך אמר להם שכתוב אצל דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת אל לבך להבין ולהתענות לפני אלוקיך נשמעו דבריך.

ר׳ יצחק אמר שאפילו אם היו שנים כשני אליהו וירדו גשמים בערב שבת זה סימן קללה, וכמו שאמר רבה בר שילא שיום המטר קשה כיום הדין ואמימר אמר שאם לא היה צריך אותו לבריות היה מתפלל עליו לבטלו.

ר׳ יצחק אמר ששמש בשבת הוא צדקה לעניים שכתוב וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, עוד אמר ר׳ יצחק שגדול יום הגשמים שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת בו שכתוב לתת מטר ארצך בעתו ולברך את **כל** מעשה ידך, ועוד הוא אמר שהברכה מצויה רק בדבר הסמוי מהעין שכתוב יצו ה׳ אתך את הברכה באסמיך, ואצל ר׳ ישמעאל למדו שאין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו, שכתוב יצו ה׳ אתך את הרכב באסמיך.

הנכנס למדוד גרנו אומר יהי רצון מלפניך ה׳ אלוקינו שתשלח ברכה במעשה ידינו, וכשהתחיל למדוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה, ואם מדד ובירך אח״כ, זה תפילת שוא שהברכה לא מצויה בדבר השקול ומדוד ומוני אלא במה שסמוי מהעין.

ר׳ יוחנן אומר שיום הגשמים גדול כיום קיבוץ גלויות, שכתוב שובה ה׳ את שביתנו כאפיקים בנגב ואפיקים זה מטר שכתוב ויראו אפיקי ים, וגדול יום הגשמים שאפילו הגייסות פוסקות בו שכתוב תלמיה רוה נחת גדודיה, ור׳ יוחנן אמר שהגשמים נעצרים בשביל פוסקי צדקה ברבים ולא נותנים, שכתוב נשיאים ורוח וגשם אין, איש מתהלל במתת שקר.

ר׳ יצחק אומר שהאומר רחב רחב רואה קרי, אמר ר״נ שהוא אומר ולא קורה כלום, אמר ר׳ יצחק שהוא מדבר באדם שיודעה ומכירה, וכשנפרדו, אמר ר״נ ברכני, אמר לו ר׳ יצחק משל לאדם שהלך במדבר והיה עיף רעב וצמא, ומצא אילן שפירותיו מתוקים וצילו נאה ואמת המים עוברת תחתיו, ואכל מפירותיו ושתה ממימיו וישן בצילו, וכשרצה ללכת אמר, אילן אילן במה אברכך, אם בפירות מתוקים הרי הם מתוקים, ואם בצל נאה הרי כבר הצל נאה, ואם באמת המים הרי היא כבר תחתיו, אלא יהי רצון שכל הנטיעות שיטעו ממך יהיו כמותך,

דף ו ואף אותך אם אברך בתורה הרי יש לך, ואם בעושר הרי כבר יש לך וגם בנים כבר יש לך, אלא יהי רצון שצאצאי מעיך יהיו כמותך.

יורה נקרא ע״ש שמראה לבריות לטוח גגותיהן ולהכניס פירותיהם ולעשות צרכיהם, או שמורה את הארץ ומשקה אותה עד תהו, שכתוב תלמיה רוה נחת גדודיה ברביבים תמוגגנה צמחה תברך, או שיורד בנחת ולא בזעף, ואין לומר שהוא משיר הפירות ושוטף הזרעים והאילנות, שיש לומר שכתוב מלקוש וכמו שהמלקוש הוא לברכה כך היורה לברכה, ואין לפרש מלקוש שמלקה הבתים ושובר האילנות ומעלה ארבה, שיש לומר שכתוב יחד יורה ומלקוש, וכמו שהיורה הוא לברכה כך המלקוש לברכה, שכתוב ובני ציון גילו ושמחו בה׳ אלוקיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון.

יורה הוא בחשוון ומלקוש בניסן, ואין לומר שהיורה בתשרי והמלקוש באייר כי כתוב בעתו, ר׳ נהילאי בר אידי מבאר בשם שמואל שמלקוש נקרא שהוא מל קשיות של ישראל, ואצל ר׳ ישמעאל שנו שהוא ממלא התבואה בקשיה, ובברייתא פירשו שהא יורד על מלילות וקשים, וישנה ברייתא שיורה לא בכסלו שכתוב בעתו יורה ומלקוש, וכמו שמלקוש הוא בעתו כך יורה, יש ברייתא שלר״מ יורה בחשוון ולחכמים בכסלו, ורב חסדא אומר שחכמים זה דעת ר׳ יוסי שכתוב בברייתא שלר״מ רביעה ראשונה הבכירה בג׳ חשוון והבינונית בז׳ חשוון והמאוחרת בי״ז חשוון, ולר׳ יהודה ד׳ י״ז וכ״ג, ולר׳ יוסי י״ז כ״ג וא׳ כסלו, ור׳ יוסי סובר שהיחידים מתענים קודם ראש חדש כסלו, ורב חסדא אומר שהלכה כר׳ יוסי, ואמימר שנה את דברי רב חסדא שהלכה כר״ג ששואלים מז׳ חשוון, ומה שאמר רשב״ג שאם ירדו גשמים ז׳ ימים זה אחר זה מונים בהם רביעה ראשונה שניה ושלישית זה כר׳ יוסי, ורב חסדא אמר שהלכה כר יוסי, וצריך לדעת זמן רביעה ראשונה לשאול גשמים, ושלישית לצום, ושניה ר׳ זירא אומר שהיא נ״מ לנדרים **עמוד ב** שהנודר ממשהו עד הגשמים זה עד רביעה ראשונה, ואם נדר משירדו גשמים מונה עד רביעה שניה, ורב זביד אומר שזה נ״מ לזיתים שכתוב במשנה שממתי כולם מותרים בלקט שכחה ופיאה משילכו הנמושות, ובפרט ועוללות משילכו עניים בכרם, ויבואו ובזיתים משתרד רביעה שניה, ר׳ יוחנן ביאר שנמושות הם הזקנים שהולכים בנחת, ור״ל מבאר הלוקטים שאחר הלוקטים, ורב פפא אומר שיש נ״מ ברביעה שניה שכתוב בברייתא שמרביעה שניה מותר ללכת בשבילי הרשות, ולר״נ בר יצחק יש נ״מ לביעור פירות שביעית שכתוב במשנה עד מתי נהנים ושורפים בתבן וקש של שביעית עד שתרד רביעה שניה, שכתוב ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כל זמן שחיה אוכלת בשדה, האכל לבהמתך בבית, ואם כלה לחיה מהשדה, כלה לבהמתך מהבית.

ר׳ אבהו מבאר שרביעה הוא מלשון שרובע את הקרקע, כמו שרב יהודה אמר שהמטר הוא הבעל של הקרקע שכתוב כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא יבא כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה, ור אבהו הוסיף שרביעה ראשונה יורדת טפח בקרקע, ושניה כדי לגוף חבית, ורב חסדא אמר שאם ירדו גשמים בשיעור לגוף חבית כבר לא נקרא ועצר, ואם ירדו גשמים קודם שקרא קר״ש אינו נקרא ועצר, ואביי אומר שזה רק אם ירדו לפני הקריאה בלילה, אך אם ירדו לפני של היום יש בהם ועצר, שרב יהודה בר רב יצחק אמר שענני של בוקר אין בהם ממשות שכתוב מה אעשה לך אפרים מה אעשה לך יהודה וחסדכם כענן בוקר, ורב פפא הקשה ממה שאומרים האנשים שאם כשפתחת הפתח בבוקר בא מטר, החמר יוריד השק וינוח, ויש לומר שמדובר כשהשמים קשורים בעבים, אך בסתם עננים אין ממשות.

רב יהודה אומר שטוב לשנה שטבת אלמנה ללא גשמים, שאין בורות במקום שהולכים ללמוד או שהשדפון לא יאחז בתבואה, ומה שרב חסדא אמר טוב לשנה שטבת מנוול מגשמים זה דוקא שלא ירד קודם, אך אם ירד קודם אין צורך בגשמי טבת.

רב חסדא אומר שאם ירד גשם על מקצת מדינה ולא על כולה אינו נקרא ועצר, ולכאורה קשה מהפסוק וגם אנכי מנעתי מכם את הגשם בעוד שלשה חדשים לקציר והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר חלקה אחת תמטר וחלקה אחת לא תמטר, ורב יהודה אמר בשם רב שזה קללה, יש לחלק שאם בא על אחת יותר מדאי זה קללה לשניהם, ואם ירדו כתקנם אינו קללה, ורב אשי מדייק מהפסוק שכתוב תמטר תהא מקום מטר.

ר׳ אבהו אומר שמברכים על הגשמים כשיורדים בכמות שיצא חתן לקראת כלה, והברכה היא כדברי רב, מודים אנחנו לך ה׳ אלוקינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו, ור׳ יוחנן מסיים אילו פינו מלא שירה כים ולשוננו רינה כהמון גליו, עד ואל יעזבונו רחמיך ה׳ אלוקינו ולא עזבונו ברוך רוב ההודאות, ולכאורה רק רוב ההודאות ורבא אומר שאומר קל ההודאות, ורב פפא

דף ז אומר שיאמר שניהם קל ההודאות ורוב ההודאות.

לר׳ אבהו יום הגשמים גדול מתחית המתים שהיא רק לצדיקים וגשמים הם גם לרשעים והוא חולק על רב יוסף שאמר שמתוך שהגשמים שקולים כתחית המתים, לכן קבעום באותה ברכה.

רב יהודה אומר שיום הגשמים גדול כיום מתן תורה, שכתוב יערוף כמטר לקחי ואין לקח אלא תורה שכתוב כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו, ורבא אומר שהוא גדול יותר מיום מתן תורה שכתוב יערוף כמטר לקחי שהקטן נתלה בגדול.

רבא הקשה בפסוק שבתחילה כתוב כמטר ואח״כ כתוב כטל, ומבאר רבא שאם הוא ת״ח הגון יקבל כטל, ואם לא יש לערפו כמטר.

ר׳ בנאה אומר שהעוסק בתורה לשמה היא סם חיים עבורו, שכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה, וכתוב רפאות תהי לשרך, וכתוב כי מוצאי מצא חיים, ואם עוסק שלא לשמה היא כסם המוות שכתוב יערוף כמטר לקחי, ועריפה היא הריגה כמו שכתוב וערפו שם את העגלה בנחל.

ר׳ ירמיה אמר לר׳ זירא שיבא ללמוד, אמר לו שלבו חלש ואינו יכול, אמר שיאמר דברי אגדה אמר לו שר׳ יוחנן דרש בפסוק כי האדם עץ השדה, וכי האדם הוא עץ, אלא שבעץ כתוב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות, וכתוב אותו תשחית וכרת אלא שאם ת״ח הוא הגון יאכל ממנו ואם לא, יש לכרתו.

רב חמא בר חנינא דרש בפסוק ברזל בברזל יחד, שכמו שברזל מחדד את חברו כך ב׳ ת״ח מחדדין זה את זה בהלכה.

רבה בר בר חנה אומר שדברי תורה נמשלו לאש שכתוב הלא כה דברי כאש נאום ה׳, וכמו שאש אינה דולקת לבדה, כך דברי תורה אינם מתקיימים ביחיד, וכמו שדרש ר׳ יוסי בר חנינא בפסוק חרב אל הבדים ונואלו, שיבא חרב על שונאי ת״ח שעוסקים לבד בתורה, ולא עוד אלא שנעשים טפשים, שכתוב ונואלו, ולא עוד שהם חוטאים שכתוב ונואלו, וכתוב אשר נואלנו ואשר חטאנו, או שכתוב בפסוק נואלו שרי צען והתעו את מצרים.

ר״נ בר יצחק אומר שנמשלו דברי תורה כעץ, שכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה וכמו שבעץ קטן מדליק את הגדול, כך אפילו ת״ח קטנים מחדדים את הגדולים, וכמו שאמר ר׳ חנינא הרבה למדתי מרבותי, ויותר מהם למדתי מחברי, ומלתמידי יותר מכולם.

ר׳ חנינא בר פפא שאל שכתוב בפסוק לקראת צמא התיו מים, ובפסוק אחר כתוב הוי כל צמא לכו למים, אלא שלתלמיד הגון יביאו המים אליו, ואם אינו הגון הוא יבא למים.

ר׳ חנינא בר חמא מקשה שכתוב בפסוק אחד יפוצו מעיינותיך חוצה, ובפסוק אחר כתוב יהי לך לבדך, אלא שלתלמיד הגון יפיץ לו מעיינו, ולאינו הגון אין ללמד.

ר׳ חנינא בר אידי אומר שנמשלו דברי תורה למים שכתוב הוי כל צמא לכו למים וכמו שמים מניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך, כך דברי תורה מתקיימים רק במי שדעתו שפילה.

ר׳ אושעיא אומר שדברי תורה נמשלו לג׳ משקים מים יין חלב, שכתוב הוי כל צמא לכו למים, וכתוב לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב, ובא לומר שכמו שמשקים אלו מתקיימים רק בפחות שבכלים, כך דברי תורה מתקיימים רק במי שדעתו שפלה, וכמו שאמרה בתו של הקיסר לר׳ יהושע בן חנניה, איך חכמתך המפוארת בכלי מכוערו, ואמר לה ר׳ יהושע האם אביה מאכסן את יינו בכלי חרס, אמרה לו אלא במה, אמר לה שלחשובים כמותכם יאכסנו בכלי זהב או כסף, אמרה לאביה וצוה שישימו היין בכלי כסף וזהב וחחמיץ, ואמרו לה מי יעץ לך כך, אמרה לו שר׳ יהושע אמר לי, וקראו לו ואמרו לו מדוע אמרת כך, אמר שאמרתי לה כמו שאמרה לי, ואף שישנם אנשים יפים שהם חכמים **עמוד ב** אך לו היו